

Довге бездоння —
Шахта глибока.
Кліть вибивав

Раз...

Два...

Штреки,
Забої, не бачачи спокою,
Кидають,
Котять
Слова.

... Он перфоратор
В руках напружених
Ріже забурником синю руду...
Тисне свердлій
Долонями дужими,
Кров перегукує:
Тисни! Будуй!"

Темна пилюга засліплює очі,
Руки дрижать,
І болить голова.
А перфоратор
Змаганням клекоче,
З ним і свердлій
не стає,
не вгава.

Вчора бригадою змагання склали.
Сьогодні ж віддять бойовий почин.
Ні! —

Перемога, неначе кресало
іскрами кидає, міць.
Хутчій!..

Вчора бригадою на зборах разом:
За

віддану працю рудяній борні!
Сьогодні ж
Зганьбити
Самонаказа? —

Ні!

Ні!!

Й далі хвилини в залізному клетоті.
(Бій — звеселяє добу).
— Що, перегнали?
Уже далеко ті?
Нам!
перемогу здобуть.

Ширша,
Росте
Соцзмагання коло.
Каже змаганням:
„Дай!“
Відповідь —
Людини й машини голос:
— Буде
у нас
РУДА!

м. Кривий Ріг.

Л. АВЕРБАХ

БОЙОВІ ЗАВДАННЯ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ СРСР

Закінчення ¹

Великоруський шовінізм в галузі музики дуже часто приховується за своєрідним „національним“ одягом. Візьміть більшу частину так званих пісень Кінто, пісень типу Ала-верди або „Гулінджана“, так званих єврейських (одеських) пісень і так званих малоросійських.

Всі ці пісні не що інше, як пародія на національну музику, одверте глузування з неї, як неприхований вияв великодержавництва.

Одною з форм вияву такого великодержавництва є, наприклад, робота над так званим використанням східних мотивів групи композиторів передреволюційного ба навіть революційного періоду. Такі композитори, як Рахманінов, Василенко, Іполітов-Іванов, як Глієр, до східної музики підходять, як до якоїсь екзотики, навмисне і підкреслено русифікуючи її, знищуючи її особливості, викривлюючи її в цілому.

Особливо пагано стоїть справа з музикальною освітою по тих союзних республіках, де раніш були російські консерваторії, як, напр., у Тифлісі. Здебільшого вони не тільки були раніш, а й тепер лишилися центром російського шовінізму.

¹ Див. „Гарт“ № 7/8 ц. р.

В галузі тубілізації держапаратів союзних республік, в галузі створення національно-пролетарських кадрів ми досягли величезних успіхів.

При чому наш рух вперед йде темпами, що дедалі зростають. Однак, всього зробленого далеко не досить. Роботу треба не тільки посувати вперед, а й всіляко посилювати, враховуючи, що спроби затримати темпи тубілізації, які взяла партія, очевидно йдуть з оточення російських великодержавників і тих соціальних шарів, що стоять за ними.

Я, товариші, вважав за потрібне навести ряд прикладів, що ілюструють потребу не тільки не знімати, ба навіть посилювати боротьбу з головною небезпекою в галузі національної політики — з небезпекою великодержавницького російського шовінізму.

Я вважав це за потрібне зробити зокрема й тому, що у нас є спроби знімати питання про великоруський шовінізм, як про головну небезпеку. При чому ці спроби не завжди одверто можна викрити, деякі з них дуже хитро завуальовані.

Таку відносно хитру теорію створив, наприклад, П. Іонов. Цьому товаришеві не щастить в галузі розроблення культурних питань. Свого часу він був у Бухаринській школі, заперечував класовість культури, пропагував теорію культури суспільно-економічних формацій, із 120% відданністю Бухаріну галасував про замирання класової боротьби і т. інш. і т. д. Свого часу ми, напостівці, його побили. Але ця наука, очевидно, не далася йому в знаки і підчас обміркування національної проблеми в умовах реконструктивного періоду Іонов заявив таке: „Якщо „лівий“ ухил здебільшого являє не що інше, як приховання за „лівою“ фразою великодержавництва, то правий ухил є збочення до одвертого очевидного націоналізму. Для „лівих“ нація й національна культура — це минуле й віджите. Для правих нація й національна культура — це, навпаки, остання й вища істина“. („Заря Востока“ 14/XII-1928 р.)

Мовляв, ухил до місцевого шовінізму — це правий ухил, а ухил до великодержавницького шовінізму — це лівий ухил, а який ухил головний? — Правий! Значить, головна небезпека не великодержавницький, а місцевий шовінізм. Це наскрізь шахрайське міркування. Тут нема справжнього визначення соціальної бази того або іншого ухилу, тут безглузда й дитяча гра в такі визначення, — бо саме тут по суті справи якраз ігнорується, недооцінюється, неправильно характеризується ті класові сили, що можуть стояти і за так званим лівими, і за так званими правим ухилами в галузі національної політики. Іонов, загалом, явно не вмів дати собі раду з змістом терміну „головна небезпека“ — весь час здається, що він міркує арифметично: мовляв, на головну небезпеку — 70% ударів, на „не головну“ — 30%. Це знов таки та сама гра в політику, це невміння орієнтуватися в постанові питання — для всього Союзу в цілому, невміння застосову-

вати цю політику до кожної окремої національної республіки, невміння добирати те, що спрямовання партією основного вогню випливає з аналізу справжнього становища.

А якщо так підійти до питання про ухили, то повнотою potwierдиться правильність партійної лінії щодо напрямку основного удару проти великоруського шовінізму, як головної небезпеки—що аж ніяк не означає будь-якого зменшення боротьби проти шовіністів місцевих. Об'єктивно міркування Іонова являє собою спробу пом'якшити боротьбу з російським великодержавництвом і, природно, що така спроба мусить зустрінути рішучу зустріч з боку всієї нашої воапівської організації і, насамперед, від самих російських комуністів. Треба сказати одверто, що на літературній ділянці ідеологічного фронту ми, російські комуністи, працювали над цим досі цілком недостатньо, чим, звичайно, не рідко утрудняли боротьбу наших товаришів в інших республіках проти їхнього місцевого шовінізму.

Місцеві шовінізми, являючись нерідко реакцією на шовінізм великоруський, в умовах класової боротьби, що зараз точиться, явно викриваються, як одвертий вияв натиску класового ворога, того класового ворога, що зокрема й особливо чудово вміє використовувати у своїх інтересах всіляку реакцію на рештки російського великодержавництва. Не випадково, що ухили від генеральної лінії партії в союзних республіках майже завжди сполучаються з ухилами в галузі національної політики.

Кажучи про великоруський шовінізм, ми вже зазначали, що настрої комуніста-великодержавника еднаються з настроями змівовіхівця, ба навіть контрреволюційного емігранта. Коли мова мовиться про місцеві шовінізми, то тут треба констатувати просте зрощення націоналістичних ухилів в нашій партії з націонал-демократичними контрреволюційними організаціями, і далі з національною еміграцією за кордоном.

На жаль, наша загальна преса, приділяючи певну увагу російській еміграції, майже цілком не зачіпає еміграції національної, а тим часом на цю національну еміграцію імперіалістичні країни покладають великі надії, підготовляючи пляни інтервенції.

Основна нота, що характеризує всю гру національної еміграції—не нічим неприхований цілком зоологічний націоналізм. Ось, напр. у грузинському емігрантському журналі „Тетрі Георгі“ пишуть про російський народ, російський народ загалом і в цілому!—таке: „Російський народ ніколи не досягне вищої цивілізації, його ідеали далі плунка не йдуть. Мережковський називає росіян п'яницями, вбивцями і хамами. Подібний народ не може мати будь-якої культури. В дальших нумерах ми обгрун-

туємо, що російський народ справді цілком позбавлений всякої цивілізації і якщо вищі верстви російського народу і засвоїли щось, то лише з наслідування, шляхом копіювання... „Ви—діти та представники тої частини національно-запалої Грузії, що продавала свою батьківщину за чини та темляки, за еполети пристава чи стражника, або за мислення хуліганів Плеханова—Чернова—Леніна та за інтереси російських політичних партій“.

Це справді цілком зоологічний націоналізм повнотою оскажених людей. Але відомо, що такі міркування аж ніяк не виняток. Можна навести величезне число цілком аналогічних прикладів з журналів не тільки грузинської, а й тюркської, вірменської та інших національних еміграцій. Наприклад, у татарському журналі „Мілліюл“ пропагується скромну ідею про потребу утворити велику пантуранську державу, що їй має належати вся Волга, весь Урал і весь Сибір, яка держава бльокуватиметься з одного боку з тюркськими республіками Середньої Азії, а з другого—разом з ними орієнтуватиметься на Туреччину. При чому в цьому журналі друкується не тільки статті на цю тему, ба навіть і вірші.

Щодо цього жадна національна еміграція не є хоч скількись добродійнішою. Зупинимось лише на міркуваннях досить відомого Ноя Жорданія, який протягом ряду років стояв і тепер стоїть на чолі грузинського меншовізму, викликаючи у деякого навіть щось подібне до деякої поваги. Ось, мовляв, подивіться, яка ідейна людина, стільки років провадить ту же таки лінію, яка стійкість і принципіальне переконання! Однак, недавно стало відомо, що в діяльності цього сивого Ноя Жорданія були такі моменти, які він зовсім не бажав би бачити освітленими у пресі. Я кажу про викриття зв'язку Жорданія з царською охранкою. Лінія цієї поважної людини у факті зв'язку з царською охранкою знайшла своє остаточне ідейне завершення. Цей Жорданія в журналі „Прометей“—об'єднаному органі Закавказької еміграції—написав статтю під об'єктивно-історичною, такою науково-дослідною назвою „Сторінка російської історії“. Філософія історії така: От, мовляв, жила-була Московська Русь. Країна ця була неупорядкована, невлаштована, у достатній мірі безладна, і для того, щоб скластися, вона змушена була свого часу покликати варягів. Потім з'явився Петро I, спробував, як агент-європеець європеїзувати Петербург, Петербург протиставлений всій Московській Русі. Дальша дата—Жовтнева революція. Жовтнева революція була повстанням Московської Руси проти Петербургу. Жовтень, мовляв, це й є не що інше, як реванш старої Московської Руси, як скидання чужорідного для російського народу європеїзму, як перемога тої анархії, до якої, мовляв, в силу своєї природи неминуче тяжить той самий російський народ, характеристику якого в журналі грузинських фашистів ми вже чули.

Жорданія пише: „Друга Росія користується з цього, щоб повстати в Жовтні. Історичний двобій закінчується поразкою Європи зі всією її петербурзькою роботою та відновленням Московської Росії з її політичним та економічним насильством. Російського суспільства, як активної політичної сили, організованої та здатної керувати собою, більше не існує“.

Висновки цілком ясні. На початку історії Московської Руси були варяги, і тепер потрібні варяги для того, щоб в цій країні, просторій, багатій та безгладній, створити відповідний європейський режим. Ясно, що ця філософія історії є не що інше, як історія філософії інтервенції, як готування ідеологічного виправдання інтервенції, як одверта пропаганда потреби інтервенції.

Вся національна еміграція, в тому числі і грузинський меншовізм, тільки й живуть подачками від військових організацій, що готують інтервенцію. І не випадково, що та частина західноєвропейської капіталістичної преси, яка є агентурою імперіалістичної воєнщини, що готує інтервенцію, приділяє велику увагу національному питанню у нас, в Радянському Союзі, замовчуючи, однак, наші величезні успіхи та величезні досягнення в цій галузі і роздуваючи найменші хиби або огріхи в тій чи іншій союзній республіці.

Зміновіхівство було не тільки російським явищем — зміновіхівство у своєрідній формі мало місце майже в усіх республіках Радянського Союзу. При чому по тих республіках, що їх раніше в тій чи іншій мірі гнобив царат, там зміновіхівство мало одверто-націоналістичний характер, гадаючи, що можна буде використати радянську владу в даній республіці для буржуазного національно-демократичного розвитку даної нації.

Так само, як проф. Устрялов розраховував на те, що, кажучи про інтернаціоналізм, більшовізм виконає функцію збирання та збереження єдиної й неподільної Росії, так і українські, білоруські та інші Устрялови ставили ставку на поступове переродження радянської влади, на повільний, але вірний відступ від політики національного зближення, на неухильне розширення державного значіння націоналістичної інтелігенції. І так само, як розгортання соціалістичного будівництва в наших країні, політики викорінення капіталізму та ліквідації куркульства, як класи, штовхнуло не тільки промпартію, а й меншовиків на шлях одвертого підготування інтервенції, так і національне зміновіхівство хутко пройшло шлях від націонал-демократизму до явного націонал-фашизму і дедалі одвертого прислужування інтересам підготування інтервенції проти Радянського Союзу, до дедалі більшого викривання буржуазно-куркульської суті своєї соціальної програми.

Не дурно за останній час ми викрили таку організацію, як СВУ на Україні, як угруповання ряду колишніх білоруських

міністрів, як султан-галівщина в Татарії та інші подібного типу угруповання майже по всіх союзних республіках. Треба відзначити, що майже скрізь ці контрреволюційні націоналістичні угруповання мали свою агентуру в лавах нашої партії, а султан-галівщина, наприклад, майже цілком складалася з комуністів.

Різні республіки, різна обстановка, своєрідні історичні шляхи розвитку — і майже скрізь ті ж такі ідеї, ті ж такі настановлення, та ж таки політика. Соціологічна закономірність виявляється з виключною владністю і просто навіть надмірною послідовністю!

Візьміть ви ідеологію всіх оцих національно-демократичних угруповань і організації. Їх усіх об'єднує боротьба за буржуазний шлях розвитку своєї нації, зокрема, під прихованням заперечення класового розшарування, мовляв, наш народ єдиний, наш народ являє щось ціле, наш народ не знає жадної класової боротьби, мовляв, наша національна самобутність в тому й полягає, що ми не пристосовані до жадного соціалізму.

От, порівняно не так давно, на одних дуже відповідальних зборах Грузії письменник Гамсакурдія заявив таке: „Де в нас буржуазія? Ми мали всього півтора спекулянта і буржуа, ви одібрали їх майно, деякі будинки повернули на палаци робітників, частина з них емігрувала, інші вмерли. Питаємо, кого ж ми обороняємо і в чому виявляється наша оборона?“ Тут цікаво не тільки те, що людина заперечує наявність серйозного класового розшарування в наслідок всієї минулої грузинської історії. Цікаве й те, що він звідси пробує зробити висновки стосовно до літератури. Мовляв, буржуазії у нас не було, а якщо й була, то зовсім незначна, і ви її ліквідували. Звідки ж буржуазний вплив у літературі, звідки ж можуть бути буржуазні письменники? Буржуазних письменників нема, всі ми просто грузинські письменники!

Не маю сумніву в тому, що майже в кожній союзній республіці легко знайти такого Гамсакурдія, при чому його виступи будуть так само затерті, набридлі та одноманітні, як промови цього Гамсакурдія грузинського.

Або візьміть, наприклад, книжку якогось Ганшина, якщо не помиляюсь, члена партії, зв'язаного з султан-галівщиною, під назвою „Дні революції“, книжку, видану до 10-тиріччя Жовтневої революції, де Ганшин пише про класове розшарування в колишній Уфимській губернії. Що виходить у Ганшина? Все загалом татаро-башкирське селянство є бідняки та середняки, а куркульня складається з німців, латишів, українців та росіян. Та ж таки ідеяка — ми єдина нація, у нас нема класового розшарування, а якщо були якісь там буржуа та куркулі, то це з інших націй, які пробували над нами панувати.

Хіба не такий само характер мають усі побудовання українського академіка Єфремова?

Хіба не те саме проповідували білоруські націонал-демократи, затшковуючи класову суть білоруського історичного процесу, ідеалізуючи білоруський федалізм, видаючи дрібнобуржуазні ідеали торговця та куркуля за самотутність булоруського народу.

Зі всім тим у всіх націонал-демократичних угрупованнях нерозривно зв'язана ідея про месіянство своєї нації і, далі, перебільшення її самотутности. Візьміть, наприклад, міркування всіх вірменських націоналістів, що пробують видавати вірменську націю за єдиного виразника західньої цивілізації на Сході, за месію, що вказує шлях всім народам Сходу. А хіба невідомо, яке місце ідея месіянства української нації посідала у всіх побудованнях теоретиків та практиків СВУ? Хіба невідомо, що настрої українського месіянзму з особливою яскравістю виявилися зокрема і в міркуваннях Хвильового, про що ми говоритимемо докладніше далі, і в якого ця націоналістична теорія месіянства приховувалася за комуністичною фразеологією?

Всі ці ідеологічні цяцьки про самотутність та месіянство служили тільки підготовуванню та виправданню справи орієнтації на капіталістичні країни. Хіба невідомо, наскільки СВУ орієнтувалась на найгірші імперіялістичні елементи в Польщі? Хіба білоруські націонал-демократи хоч наскільки відставали в цьому від СВУ? Їх досвід, досвід білоруських націонал-демократів з цього погляду особливий цікавий. От уже начебто закінчені білоруські патріоти. От вже начебто люди, що для них національне стоїть над усе. От уже начебто люди, що ладні перегризти горло кожному, хто спробує зробити замах на самотійність Білорусії. А насправді—вірні слуги Пілсудського. Пригадайте, як оспівували вони його, коли польська армія захопила Менськ! Пригадайте всю справу цієї мізерної групки Ластовського, Чаржинського, Некрашевича, Лесіка та інш. Аджеж вся їх повідінка, найменші звиви їх тактики, перші-ліпші відтінки в їх формулюваннях—всі вони визначалися ходою та інтересами військової кліки Польщі, що бажав бути найважливішим знаряддям імперіялістичної інтервенції проти країни будованого соціалізму.

Ця орієнтація на капіталістичні країни надзвичайно чітко виявилась і в галузі культурної роботи, над якою всі національно-демократичні угруповання особливо працювали.

Візьміть наприклад, знов таки роботу білоруських націонал-демократів в галузі мови. Хіба не визнали Лесік та Чаржинський, що підчас академічної праці над білоруською мовою вони ставили собі одне завдання—боротьбу з русицизмами, всі-

ляку підтримку та заохочення польонізмів, тобто мовляв, білоруській культурі страшна Москва, а не Польща. При чому в діяльності цих білоруських націонал-демократів можна знайти приклади того, як нівечили білоруську мову, щоб забезпечити більший вплив мови польської. І тут розшифровувався реальний сенс поширеної в ряді республік теорії боротьби двох культур—культури російської та культури місцевої,—як намагалися формувати націонал-демократи, а насправді, культури пролетарської і культури не національної, а націоналістичної, тобто буржуазної. Тут і розшифровувався реальний сенс цієї теорії, як обґрунтування і ствердження орієнтації на сусідні капіталістичні країни, в протизагу Союзові та дальшому зближенню традицій усіх народів.

У питаннях національної культури у всіх націонал-демократичних, як їх прийнято звати, а по суті справи здебільшого саме націонал-фашистських угруповань та течій так само була одна спільна лінія—це лінія боротьби за буржуазно-націоналістичний розвиток національної культури. Ідеалізація свого минулого, романтичне створення золотого віку своєї нації, штучна фабрикація національних героїв та створення їх культу, повернення самотності на повну відокремленість та особливості даного народу,—все це в рівній мірі характеристичне і для українських, і для білоруських, і для грузинських, і для вірменських і для тюркських націоналістів. Одна ця однотипність їх теорій—величезне викриття перебільшення ними своєї національної самотності!

А ось дальша ланка, що зв'язує всі їхні теорії. Це—заперечення значення Жовтневої революції для розвитку національної культури та спроби встановити наступництво нашої роботи, роботи пролетарської революції, з націонал-демократичними течіями до революції. Візьміть Узбекистан. Хіба не відомі численні спроби вивести нашу роботу в справі створення узбекської пролетарської культури, всю національно-культурну роботу радянської влади в Узбекистані не з Жовтневої революції, не з міжнародного досвіду всієї робітничої класи, не з інтернаціональних ідей більшовізму, не з, кажучи словами Леніна, елементів культури демократичної у протизагу культурі буржуазній, що панувала раніш, але з джададизму—з цієї течії буржуазно-ліберальної узбекської інтелігенції. Про це саме каже й білоруський досвід. Хіба не намагалися білоруські націонал-демократи встановити безпосереднє наступництво всієї нашої роботи з „нашенством“, з цією течією куркульської буржуазної інтелігенції. Жовтнева революція, таким чином, повертається у них не на вихідний пункт вільного розвитку даного народу, не на первісну точку боротьби за перемогу в її національно-культурному розвитку пролетарської культури, але на один

з епізодів, більш чи менш важливих, але у всякому разі не визначального значення.

Ці 100%-ні патріоти вже досить викриті. Їх викрито, поперше, як агентів імперіялізму, як прихильників ліквідації вільного існування своєї країни, як пропагандистів відходу від СРСР для переходу в кабалу до чужих, але до капіталістів, — перша-ліпша форма національного гноблення свого народу, аби була тільки надія на можливість капіталістичного розвитку та владу буржуазії! Їх викрито, по-друге, як людей, що завжди і коли завгодно ладні на перші-ліпші бльоки з російськими чорносотенцями, з російськими великодержавниками, з російськими шовіністами, аби тільки можна було б в цьому обстояти буржуазний шлях розвитку, проти шляху соціалістичного.

Хіба не відомо, як поведився Бфремов на виборах до Української Академії Наук? Який, мовляв, незаплямований та воїнничий патріот! А хіба не бльокувався він з усіма російськими чорносотенцями, щоб провалити українських вчених-комуністів на виборах до Академії? Хіба не відомі бльоки білоруських націонал-демократів з кондратьєвцями та промпартією, які аж ніяк не схильні гарантувати будь-який вільний розвиток самостійній Білорусії надалі? Хіба не відомо, що український фашистський поет Маланюк написав захоплену поему про Гумільова — найвидатнішого і великого представника імперіялістичних прагнень російської буржуазії в галузі поезії? Хіба не відомо, що його поему видрукувано в журналі за редагуванням основного ідеолога українського націонал-фашизму Донцова?

Інтереси класової боротьби підкоряють собі все. Захоплена пятаканина про месіянство даної нації та всі інші націоналістичні дурниці відкидаються, як тільки починається мова про реально-життєві інтереси буржуазно-куркульських елементів. Інтереси боротьби проти пролетарської революції визначають у націонал-демократів все. Самобутність борониться й обґрунтовується тільки так і в такій мірі, в якій її можна повернути проти соціалістичного будівництва. Так і виходить, що всі ці начебто борці за незалежність своїх народів насправді виявляються одвертими зрадниками справи вільного розвитку своїх народів, скільки лише пролетарська революція може гарантувати і вже гарантувала справжню незалежність для всіх раніш гноблених народів та країн. Так, всі ці націонал-демократичні начебто патріоти виступають, як одверті зрадники вільного розвитку своїх народів, борючися за скинення радянської влади і за перемогу імперіялістичної інтервенції. Так, знову і знову демонструється, що в умовах імперіялізму лише пролетарська революція може розв'язати національне питання.

Ясно тому, що нема чого дивуватися, коли виясняється, що всі ці націонал-демократичні угруповання якнайщільніше зв'язані з націоналістичною еміграцією, дуже часто працюючи за її безпосередніми директивами. Тут, звичайно, дивуватися нема чого. Цікавіше те, що всі ці угруповання та організації зросталися або пробували зростатися з націоналістичними ухилами серед тих чи інших радянських чи партійних робітників. При чому є численні випадки, які свідчать не тільки про своєрідні політичні бльоки та ідейне зближення націоналістичних ухилів в наших лавах з націонал-демократичними, тобто по суті справи, націонал-фашистськими організаціями, а й випадки проходження в наші лави одвертої агентури цього націонал-фашизму. Хіба не відома роля Ігнатовського в Білорусі, Ігнатовського, який по суті справи просто договорився з своїми націонал-демократичними друзями, що, мовляв, ви підете в еміграцію, а я буду робити нашу спільну справу тут, пролізши до компартії? Хіба не відомі випадки, такого саме поділу праці між націоналістами в момент установлення диктатури пролетаріату в тих чи інших республіках або народах?

Тов. Наумов, доповідаючи про султан-галівщину в Комакадемії, навів факт, що недавно виявився, розмови Султан-Галієва з тюркським буржуазним націоналістом Валідовим, що зараз перебуває на еміграції. Виявилось, що Валідов просто говорив Султан-Галієву, коли той звернувся до нього по директиві щодо своєї дальшої поведінки, що, мовляв, ти, Галієв, трохи поквапився з переходом до більшовиків, що не все ще було втрачено, що йти на такий перехід можна й треба тільки уже в останній момент. Султан-Галієв — це одверта агентура класового ворога — є й такі!

Але є й люди суб'єктивно непогані, люди, що аж ніяк не є одвертою агентурою класових ворогів, люди, що бажають бути комуністами, але об'єктивно, на ділі, єднаються з націоналістичними контрреволюційними елементами. З цього погляду не можна знайти кращого прикладу, як історія Хвильового на Україні. Чи варто нагадувати про теорію Хвильового?.. (голоси: варто, просимо).

Я зупинюсь тільки на деяких моментах. „Дайош Європу, геть від Москви“ — таке його центральне настановлення. Хвильовий питає себе: Ось наша українська література починає йти власним шляхом розвитку, на яку ж із світових літератур вона має взяти курс? — І Хвильовий відповідає: — У всякому разі не на російську. Це рішуче й без всяких застережень. Не треба плутати нашого політичного союзу з літературою. Від російської літератури, від її стилів українська поезія мусить якомога швидше тікати... ідеї пролетаріату нам і без московського мистецтва відомі. Навпаки, ці ідеї ми, як представники молоді нації, скоріш відчуємо, скоріш вилюємо у відповідні образи.

Делегация ВУСПП і Молодняка на Пленумі ВОАП. Сидять (ліворуч): В. Кузьміч, П. Усенко, Х. Гільдін, І. Микитенко. Л. Авербах, Г. Овчаров, І. Кириленко, В. Коваленко. Стоять (ліворуч): С. Крижанівський, І. Фефер, І. Гончаренко, В. Коряк, А. Клочья, В. Сухино-Хоменко, С. Щупак, М. Терещенко, Пронь, Мускін, Ю. Зоря, Семенов, Я. Городекой, П. Безпощадний.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

Наша орієнтація — на західноєвропейське мистецтво, на його стиль, на його прийоми.

Тут насамперед впадає в око вимога не мішати політичного союзу з літературою. Що це, вульгарне бажання відривати культуру від політики? Є й це. І це зв'язано, звичайно, з перебільшенням самотності українського народу та з ідеєю його месіанства, що цілком промацується в міркуваннях про те, що, мовляв, Україна, як молода нація, швидше відчує і глибше виявить ідеї пролетаріату, ніж московське мистецтво. Нема рації критикувати постанову питання про московське мистецтво і про західноєвропейське мистецтво загалом, — без класової характеристики, без визначення етапів їх розвитку, без уміня критично відбирати одне та відкидати друге. Але по суті справи в цих міркуваннях Хвильового криється і найбільше невір'я в можливість розвитку української літератури — начебто дана література розвивається шляхом орієнтації на якусь іншу літературу, начебто ця орієнтація вирішує все, начебто суть справи не в соціальному оточенні, що формує цю літературу, і не в її ідейних настановленнях, але в орієнтації на Москву або Західну Європу. Сам Хвильовий заявив: „Ви питаєте — яка Європа? Беріть яку хочете: минулу — сучасну, буржуазну — пролетарську, вічну мінливу“. Цим міркуванням Хвильовий додатково роз'яснив класовий сенс протиставлення Москви та західноєвропейського керівництва. І що більше Хвильовий говорив про будь-яку Європу, то більше виявлялося його прагнення орієнтуватись на культуру буржуазну проти культури пролетарської.

Цікаво, що орієнтація на Європу химерно сполучувалася й перепліталася в Хвильового з надзвичайно песимістичною оцінкою всього Заходу та з претенсійним і малописьменним вченням про азіатський ренесанс. Хвильовий писав: „Західня суспільність природно йде до стану духовної імпотенції. Творчу енергію вичерпано „її тільки вистачило на два періоди. Збіжить багато віків, коли Європа знову почне блискучу історію“.

„Велика істина землі: сонце підводиться на сході“ — патетично деклямував Хвильовий, демонструючи невміння подолати найелементарніші буржуазні концепції — Заходу та Сходу, як таких, Заходу та Сходу, що протиставлені один одному. Але Хвильовий не просто протиставляв Схід Заходові. Ні, Заходові, що гине, Хвильовий протиставляв месіанську роль України: „При чому ж тут Україна? А при тому, що азіатське відродження тісно зв'язане з більшовізмом і при тому, що духовна культура більшовізму може яскраво виявитися тільки у молодих радянських республіках... і, в першу чергу, під блакитним небом південносхідної республіки комун, яка завжди була ареною горожанських сутичок і яка виховала в своїх буйних степах тип революційного конквістадора“.

Сам Хвильовий після певного періоду часу так схарактеризував ідейну суть свого ухилу: „Хвильовізм — це теорія боротьби проти КП(б)У, яка (теорія) створена під натиском ідеології українського війовничого фашизму, під натиском ідеології тої урбанізованої української буржуазії, що мріє створити з України велику імперіалістичну державу“.

Це сказано в основному правильно, хоч в цьому формулюванні і випав український куркуль, що мав дуже істотне відношення до оформлення того націоналістичного ухилу, який був в КП(б)У в формі „хвильовізму“, або в формі „шумськізму“. Але не зважаючи, що навіть тов. Хвильовий сам уже піддав різкій публіцистичній критиці свої минулі помилки, ми мало зробили для того, щоб досвід боротьби з хвильовізмом зробити здобутком нашого всесоюзного пролетарського літературного руху.

Візьміть статті та виступи Донцова, порівняйте їх із статтями та виступами Хвильового — дуже часто ви не знайдете різниці. Стик між націоналістичним ухилом і націоналістичною контрреволюцією наявний, та інакше й не може бути — це закладено в обстанові загостреної класової боротьби.

В таких випадках мало простого протиставлення націоналізмові інтернаціоналізму. Ні, треба обов'язково викривати класовий зміст того чи іншого націоналістичного ухилу, ставлячи ленінське питання — „куї продест“ — кому вигідно. При цьому від нас вимагається і величезної обережності, і величезної ідейної непримиренності, що одне одному аж ніяк не суперечить. При кожному вияві націоналістичних ухилів або націоналістичних настроїв, ми повинні виявити й показати не тільки куди ростуть ці ухили й настрої, але й звідки вони ростуть, але й чим вони живляться, чи не тисне десь щось у нас самих, відрізняючи буржуазну фронду проти пролетарської диктатури та бунтівливу агентуру класових ворогів від товаришів, що помиляються, але може виявляють реакцію на ті або інші неподолані впливи російського великодержавництва. виправдувати націоналістичні помилки і такого погодження нема ніякої потреби, — витриманий більшовик зможе по-більшовицькому, по-інтернаціоналістському, по-пролетарському реагувати на вияви російського великодержавництва. Але й мова не йде про якесь виправлення таких помилок. Мова мовиться про найнепримиреннішу боротьбу з ними, неодмінно зв'язану з відвоюванням на наш бік всіх тих, що вагаються, що можуть принести користь справі соціалістичного будівництва.

В галузі національної культури особливо виявляються націоналістичні впливи. Саме тут класовий ворог намагався не тільки обороняти здо-

бути ним позиції, але навіть наступати, вдаючися до різноманітних форм маскування, мімікрії та маневрування.

Резгорнутий соціалістичний наступ не міг не активізувати нашої роботи у всіх національних республіках і на всьому фронті мистецтва — і літератури, і музики, і театру, і малярства, і навіть архітектури. Підросли вже наші кадри, глибше стали лінії класового розмежування, серйозніші вимоги, що подаються до мистецтва в умовах розширення та поглиблення культурної революції. Не маю сумніву, що в дискусіях товариші наведуть багато прикладів класової боротьби, що точиться тут. Наведу лише кілька ілюстрацій.

Візьмімо галузь архітектури. Хіба не відомо, що поданий свого часу архітектором Струковим проект Менського вокзалу відхилив Інститут білоруської культури, яким тоді заправляла націонал-демократія, при чому Струкову запропонували розробити нового проекта в дусі княжих замків Білоруси, які, мовляв, виявляють білоруський національний стиль? Хіба не відомо, що наприклад, в Таджикистані Будинок Дехканіна побудовано, як похмуру будівлю феодалної епохи, що складається з плутаного сполучення низки споруд, з глухими стінами, з невеличкими довгастими вікнами в одній частині, або з великими церковного типу вікнами в інших частинах? Хіба не відомо, наприклад, що міст Беговацької іригаційної загати в Середній Азії цілком витримано в стилі феодалної архітектури та рясно прибрано мінаретами та банями? Хіба не відомі з практики і Азербайджану, і Грузії, і Вірменії такі факти, коли за національну архітектуру та за національний архітектурний стиль видається середньовіччя та церковництво? Це окремий приклад, що potwierджує абсолютну правильність тої характеристики ухилу до місцевого націоналізму, яку давав тов. Сталін на XVI з'їзді партії:

„В чому полягає суть ухилу до місцевого націоналізму? Суть ухилу до місцевого націоналізму полягає в намаганні відокремитися та замкнутися в рамках своєї національної шкарлуші, в намаганні оборонитися від ведикоросійського шовінізму шляхом відходу від загального потоку соціалістичного будівництва, в намаганні не бачити того, що зближує та з'єднує трудящі маси національностей СРСР, і бачити лише те, що може відокремити одне від одного.

Ухил до місцевого націоналізму відбиває незадоволення з режиму диктатури пролетаріату клас, що відмирають, раніше гноблених націй, їх намагання відокремитися у свою національну державу і встановити там своє класове панування“.

В галузі мистецтва боротьба, що точиться за шляхи розвитку національної культури, за розв'язання питання „хто кого“ виявляється з особли-

вою силою саме тому, зокрема, що тут, в галузі мистецтва, мають особливе значення питання національної форми.

Не випадково викриття всіх тих націонал-демократичних організацій, що при них мовилося вище, супроводилося і виявленням їх осередків в галузі літературній. Треба сказати, що не тільки в РСФРР, а й у всіх союзних республіках література загалом є найпередовішим і провідним для всього мистецтва загоном. І саме в галузі мистецтва посамперед викрита діяльність буржуазних націоналістичних елементів.

Коли наші українські товариші — ВУСПІ і „Молодняк“ — билися з неоклясиками або коли наші білоруські товариші билися з „Узвышша“ і „Полямя“, або коли наші узбекські товариші билися з групою „Кзил-Калям“, то декому здавалося це за літературщину, за сварку течій, що змагаються, а можливо, навіть і за особисті непорозуміння, особисті рахунки — вся та обивательська дурниця, яку в таких випадках говорять люди, що не розуміють або не хочуть розуміти класової боротьби, що точиться на літературному фронті. А хіба після процесу СВУ не виявилось повнотою, чим була група неоклясиків? Хіба не ясно тепер, що це був літературний осередок СВУ? Хіба можна недооцінювати такої заяви самого Івченка: „Я будував свої твори так, що вони малювали радянське життя з негативного боку, надавати йому негативних рис, не органічних, а цілком випадкових. Зображував факти так, що в них затушковувалися основні перспективні лінії радянського будівництва, в одному випадку був ворожий, а в другому — далекий від основних життєвих потоків, був одірваний від головної діючої маси, сьогоднішнього активного громадянина“.

Хіба не заявив при цьому Івченко, що все це було безпосереднім наслідком оброблення його українськими націонал-фашистами? Хіба не були ці визнання найбільшим тріумфом для тих наших українських товаришів, які ще до процесу СВУ викривали буржуазний та націоналістичний сенс роману Івченка „Робітні сили“?

Хіба не відомо тепер, після викриття в Білорусії контрреволюційної організації націонал-демократів, що наші білоруські напостівці, що Білоруська асоціація пролетарських письменників провадила правильну більшовицьку лінію, борючись проти „Узвышша“ та „Полямя“, маючи за це від деякого назву людей нетерпимих, людей, що не бажають спрацюватися з начебто попутниками, людей, що посідають позицію груповщини та неприпустимої відокремленості. А ось що примушений тепер заявити Чаржинський. Я наведу велику цитату без всякого прощання за її розміри, бо важко знайти яскравіший приклад тих вигострених форм і метод боротьби, які породжує ненависть переможеного класового ворога.

„Опірними пунктами для контрреволюційної роботи в галузі літератури були „Полюмя“ і „Узвышша“. Проте, аджеж, ці організації були гостро ворожі між собою, безперервно боролися одна з одною. Як же вони могли бути факторіями нашої організації? Справа в тім. Спочатку, коли ще не було „Полюмя“, провідні кадри білоруських націонал-демократів цілком симпатизували і орієнтувалися на „Узвышша“, обертаючи цю організацію на рупор своїх ідей. Але згодом „Узвышша“ скомпromітувало себе низкою одверто націонал-демократичних виступів перед партійною та радянською громадськістю. І от в зазначених уже вище колах білоруських націонал-демократів повстає ідея утворити нову всебічно „бездоганну“ літературну організацію з міцним партійним ядром. Через таку, що не викликає сумніву у своїй ідеологічній та політичній витриманості, організацію ми сподіваємося певніше і повніше, не викликаючи підозрінь, провадити свою лінію. І ось для цього складається блок з письменників нашенців та найвидатніших молодих — і „Полюмя“ організовано. Центр уваги з цього моменту ми переносимо з „Узвышша“ на „Полюмя“. Останнє починає масковано обстрілювати „Узвышша“, щоб цим остаточно одмежуватися від попсованої репутації останнього. Але для нас і „Полюмя“, і „Узвышша“ по суті однаково близькі і рідні. Між окремими членами нашої організації розподіляються ролі. Одні підтримуватимуть „Узвышша“, а другі — „Полюмя“.

Повторюю, що, коли „Узвышша“ боролася з „Полюмям“, то ця боротьба по суті зводилася до того, хто з них вдаліше реалізує ті ж таки завдання, що виходили із сфери нашого угруповання. Тільки в цьому розумінні можна говорити про антагонізм між цима літературними об'єднаннями“.

Як виглядають на сьогодні, після таких заяв Чаржинського, всі ті, хто дорікав нашим білоруським товаришам зайвою нетерпимістю? Чи не ясно, що саме ці люди викриті, як політично сліпі і, об'єктивно, як примиренці до клясового ворога?

Але, товариші, при цьому треба зазначити, що практика клясового ворога перевищувала сподіванки та характеристики навіть найвитриманіших та бойовничих більшовицьких критиків та публіцистів. Таку складну систему одвертої провокації, таку систему заздалегідь накресленої гри в ортодоксію та опозицію важко було передбачати. Тепер цілком ясно, що мали рацію білоруські товариші і журнал „На літературном посту“, коли вони бились проти „Узвышша“ і „Полюмя“. (Голос: — А що тут дав Літфронт?). На питанні про Літфронт я зупинюся далі. При чому треба одразу відзначити, що запитання тов. Шушканова цілком влучне, бо Літфронт був надзвичайно показовим угрупованням і в плані розгляду національного питання.

Може Чаржинський дещо і прибрхує і, звичайно, не всі, хто був в „Узвышша“, або в „Полюмя“, свідомо робили націонал-

демократичну справу і були агентурою білоруської контрреволюційної мерзоти. Може Чаржинський де в чому говорить не тільки про те, що було насправді, а й про те, чого їм — Чаржинським — бажалося б. Але й так, звичайно, в найменшій мірі не можна зменшувати тої школи більшовицької боротьби, яку відбули наші товариші в боротьбі проти „Узвышша“ та „Полымя“.

А візьміть „Джигідян“, або в перекладі російською мовою групу „Большой медведицы“. Не випадково одним з найважливіших моментів ідеології цієї літературної групи була проповідь тверджень про те, що боротьба клас у татарському селі — це вигадка, про те, що 99% татарської нації — трудящі, і т. інш., і т. д., тобто тверджень, що становлять, так би мовити, загальносоюзну власність усіх націонал-демократичних течій.

А візьміть „Кзил-Калям“ в Узбекистані. Хіба не відомо тепер що це була літературна філія контрреволюційної „Касімовщини“? Хіба не відомо, що в проповіді національної самобутности деякі так звані теоретики цієї групи, як от Іногамов, доходили до заяви про те, що, мовляв, до корану треба ставитися, як до величезної культурної цінности не в плані історичного інтересу, але, очевидно, в плані актуально повчального, або може навіть у зв'язку з питанням про спадковість культурного розвитку.

І „Узвышша“, і „Кзил-Калям“, наприклад, проголошували себе пролетарськими літературними організаціями, так само, як один час російський „Перевал“ проголошував себе організацією робітничо-селянських письменників і так само ледве не представниками пролетарської літератури. Таким чином, і націоналістичні течії в галузі літератури, всі ці націоналістичні літературні організації, що є осередками або філіями контрреволюційних угруповань, всі вони вміли сполучати і роботу легальну, і роботу нелегальну, всі вони виробляли складну сітку прийомів такого пристосування до нас, в якому недалекозорі люди бачили їхнє наближення до нас, але яке було для них за форму оборони своїх поглядів та пропаганди буржуазної ідеології. І тут ми так само нерідко спостерігаємо, як націоналістичні ухили в наших організаціях, в асоціаціях пролетарських письменників, зрощувалися з цими націоналістичними літературними об'єднаннями типу „Кзил-Калям“ або „Узвышша“. І тут ми так само маємо факти пролазіння в наші лави людей абсолютно чужих для пролетарської ідеології.

Пригадайте, наприклад, що на першому з'їзді пролетарських письменників до складу правління РАПП обрано якогось Гайнана Хайрі, що його ми вважали за башкирського пролетарського письменника, але який виявився людиною, що її треба гнати — і що хутчіш та рішучіше, то краще й правильніше.

Товариші, класова боротьба в галузі ідеології відбувається не тільки в формі поширення ворожих ідей та протиставлення

ідеям культури пролетаріату ідей культури буржуазії. І на ідеологічному фронті ми маємо одверте шкідництво — не в широкому розумінні цього слова, коли під шкідництвом розуміється всяка пропаганда антимарксистських теорій та поглядів, спрямованих проти будівництва соціалізму в нашій країні. Ні, я кажу про шкідництво в вузькому і певному розумінні цього слова. Варто відзначити, що шкідництво в галузі культури — шкідництво в вузькому і безпосередньому розумінні цього слова — захоплювало саме ті галузі, що являють собою матеріальну базу культурної революції. Пошта і телеграф, поширення книжки, кіно, — тут, на цих вузлових ділянках культурного фронту, вже викрито шкідницькі організації.

В кіні, наприклад, протягом ряду років існувала шкідницька організація, представники якої захопили основні оперативні пости Радкіна. Завідатель виробничого відділу був шкідник, завідатель прокату — був шкідник, завідатель технічно-економічно-п'яного відділу — був шкідник, завідатель експортно-імпортного відділу — шкідник.

Що це за люди? Ми зараз працюємо над показом героїв праці. Мені здається, що можна й повинно з біографіями кращих ударників соціалістичного будівництва порівняти біографії цих шкідників. От голова шкідницької організації — Алейников — інженер-технолог, колишній власник та домовласник, з 1915 року співвласник великої кіноорганізації „Русь“. От Посельський — син домовласника і сам власник, колишній власник приватного кінопідприємства „Кінолента“; притягався до відповідальності за спекуляцію і засуджений до концтабору на 5 років. Брокман — фальшивий архітектор, жив по фальшивому документу, криючись, що він син купця 2 гільдії, який мав торгівлю і 7 власних будинків; у старій армії був унтером, на війну закликаний, як прапорщик і, виказуючи політично-неблагонадійних, вислужився до штабе-капітана. В 1918 р. служив у гайдамаків. В 1921 р. залишився в Києві у поляків. В 1926 року заарештований і віддав кару за нехлюйство під час надбудування поверхи в будинку Радкіна. Ось Ардатов — той самий, що завідував п'яново-технічно-економічним відділом. Дамо слова йому самому: „Починаючи з 1918 р., я систематично обдурював партію і радянську владу, даючи фальшиві відомості про своє минуле (батьки, освіта, місце перебування, перебування на фронтах). Це перекидання дійсності в основному служило мені для підвищення мого значіння і надання ваги моїй особі (наприклад, відомості про те, що розмовляю 5 мовами, скінчив кіношколу в Берліні, технічні школи — в Ленінграді та Києві, брав участь у наступі на південному і східному фронтах, що, безумовно, брехня). Фальшиві відомості дав я і вступаючи до партії, і на ряді допитів ОДПУ. Нині я так заплутався в моїх зізнаннях, так втягнувся в систему брехні, що прошу слідство не вимагати від мене фіксації моєї біографії“.

Ця цитата варта художнього твору. Автохарактеристика є одночасно типовим узагальненням. Це обличчя тої мерзоти, якій чимало комуністів довіряли й яка мала величезний вплив на роботу та розвиток нашої кінематографії. Але що робили ці люди? Вони провалювали технічну та сировинну базу, саботуючи будівництво платівочної фабрики та виробництво звукової кіноапаратури в СРСР. Вони навмисно створювали диспропорції в нашому кіновиробництві, поширюючи, наприклад, будівництво кіноательє, створюючи перевиробництво кіноательє, при чому кіноательє надто розкішних і таких, що якби змінилися до них вимоги, то їх найменше можна було б перебудувати. Цікаво, що в Західній Європі кіноательє, наприклад, скажімо, у фірмі Штаакен, утворено у старих анґарах, які на випадок війни негайно будуть знов обернуті на ті ж таки анґари. Ми ж будували ледве не палаци, та ще такі, що в них не можна було провадити виробництва звукових кінофільмів. Ці люди, далі, гальмували розвиток, а по суті справи зривали роботу масової сільської та робітничої кіномережі — і по лінії кадрів, і по лінії прокату, і по лінії постачання. Ці люди підвищували тираж недоброякісної продукції, затримуючи виробництво та прокат актуальних політичних фільмів. Барахло, що зустрічало різку оцінку з боку радянської громадськості, вони друкували у великій кількості примірників, а кращі радянські картини, художньо найцінніші й ідеологічно-корисні друкувалися всього в кількох примірниках. Ці люди на ділі проводили курс на залежність нашої кінематографії від кінематографії буржуазної, курс на безпосереднє підкорення радянського виробництва буржуазним фірмам. Проводячи цю свою лінію, вони укладали договори з гіршими буржуазними фірмами — і договори одверто кабального характеру. Ось що каже сам Алейніков; „Шкідництво в галузі імпоротної політики виявилось, з одного боку, в орієнтації на фалшиві шибєрські капіталістичні фірми, а з другого — у ворожому ставленні до закордонних пролетарських кіноорганізацій („Вельтфільм“, „Прометеус“, — в Берліні, „Спартакус“ в Парижі, і т. інш.)“ І в іншому місці Алейніков каже ще докладніше:

„Торкаючись шкідницької орієнтації на капіталістичні кіноорганізації, треба зазначити два дуже важливі етапи в історії Радкіна: це, поперше, орієнтація експортних операцій та закордонного радкіновського виробництва на т-во „Дерусса“ і одночасно боротьба проти закордонних пролетарських організацій „Межрабпома“ (Вельтфільм). Шкідницькі елементи, в чийх руках оула сконцентрована ця справа, давали керівництву кінематографії, очевидно, фалшиве освітлення перспектив та фактів, домагаючись своєї мети. Закордонні пролетарські організації, зв'язані з Межрабпомом, енергійно попереджали Радкіно про антирадянське спекулянтське обличчя Скляруа — голови „Де-

русса", подали матеріали про його участь в організації вбивства Лібкнехта та Люксембург, про фальшивість капіталів „Дерусса“ і т. інш. Але все це покривалося міркуваннями та фактами, що їх провадили з шкідницькою метою лицарі Склярюа — шкідники. Тепер широко відома злочинна роль в цій справі уповноваженого Радкіна в торгпредстві Царера... Крім економічного провалу „Дерусса“ наслідком „співробітництва“ із Склярюа був політичний протест низки робітничих організацій проти лінії Радкіна. Характеристично, що картини, які випускав Склярюа, робітничі організації бойкотували.

Кінематографія радянської держави, кінематографія країни пролетарської диктатури, кінематографія країни будованого соціалізму через цих людей не тільки не допомагала західньому пролетарському кіну, але працювала з найпоганішими буржуазними кінофірмами, з якимсь Склярюа, причетним до вбивства Р. Люксембург і К. Лібкнехта. Створювалося таке становище, що наше французьке повпредство мусило писати до Радкіна, що, мовляв, до вас їдуть товариші з французької пролетарської кіноорганізації, доведіть їм, що ви не контрреволюціонери. І, звичайно, всі ці шкідники іноді й намагалися це довести, використовуючи насамперед тих комуністів, що вміють штемплювати папірці, але не хочуть добирати суті справи.

Ці шкідники подвійно знущалися з всіляких спроб планування виробництва, досягаючи дуже істотних успіхів в дезорганізації цього планування і в компромітуванні його перед всією масою кіноробітників. Важливо відзначити те, що ці люди аж ніяк не хотіли ставити себе у становище спеціалістів, що працюють над вузьким колом питань, технічних радників при комуністах, — ні, всі вони тримали себе таким чином, що завжди і вперто впливали й на ідеологічну лінію Радкіна.

Візьміть, товариші, наші напостівські виступи в питаннях кіна. Візьміть, резолюції наших зборів та пленумів. Візьміть, наприклад, брошуру Кіршона під назвою „На кино-посту“. Можна сказати без перебільшення: майже все те, що зараз виявлено в наслідок викриття цієї шкідницької організації, ми вже говорили раніш, ми вже зазначали, ми висували проти лінії провідних робітників Радкіна. Робота шкідників багато в чому відбувалася так одверто, що часом ми зазначали навіть ті дрібниці, які тепер викрито.

Ну, добре, шкідники робили свою шкідницьку справу. Клясовий ворог — на те й клясовий ворог. А де були й що робили комуністи, відповідальні за роботу Радкіна! Я гадаю, що це одне з найвідповідальніших запитань, коли мова мовиться про викриття шкідницьких організацій в галузі ідеології, де потрібна особлива клясова цильність. Нікому не пощастить заперечити того факту, що провідні робітники Радкіна не тільки не прислухалися до нашої критики, але й приховували шкідників.

Де причини такого явища? Вони полягають, посамперед, в неувазі до техніки і в надмірному довір'ї не тільки до фальшивих спеціалістів, до буржуазних ділків, до моторних молодих людей з американською зовнішністю. Ці причини далі в тому, що чимало комуністів — робітників Радкіна — специфіку буржуазного кіна, специфіку буржуазного кіновиробництва, специфіку капіталістичної кіноіндустрії вважали за специфіку кіна загалом. Ці причини, далі, в тому, що ці люди в Радкіні заразилися тим торговельним, тим комерційним духом, про який говорив Сталін, говорячи про деякі ланки нашої кооперації. Хіба не пригадують товариші того факту, що один з найзначніших робітників Радкіна у відповідь на нашу ідеологічну критику продукції Радкіна заявив, що ідеологія ідеологією, а ми повинні посамперед, думати про гаманець. Хіба не відомо, що деякі керівні робітники Радкіна з дуже солідним, статечним та мудрим виглядом насміхалися з „хлопчачого“ запалу напостівців, на ділі проводили не стільки класову лінію, скільки касову лінію, не розуміючи, що їх практичне настановлення на касову лінію було не що інше, як вияв класової лінії шкідників.

А хіба ми не знаємо, товариші, який значний розмах роботи шкідницької організації був у Народньому Комісаріаті пошт і телеграфів? Хіба не відомо, що ця шкідницька організація, насамперед, намагалася паралізувати роботу тих ланок Наркомпоштелю, що були зв'язані з просуванням книжки, з поширенням газет — зі всією системою роботи з пресою. Хіба нам не відомо, що ці люди навмисне брали нечувано-мінімалістські темпи розвитку мережі Наркомпоштелю? Хіба не відомо, що вони навмисне добирали кадри сільських листонош із куркульських елементів села? Один з шкідників, Обжерін, змушений був визнати, що: „Другим шкідницьким заходом, що так само мав на меті передати сільський зв'язок в руки куркулів, був обіжник від 6 квітня 1923 р., де з усіх способів возіння пошти по трактах радилося, як найдешевший і гарантований, підрядний спосіб возіння пошти приватними підприємцями за договорами. Щоб ці заходи легше було провадити, наша контрреволюційна шкідницька група виробила такі кондиції для перевозки пошти підрядниками, що їх могли виконати тільки куркулі. Кондиції вимагали: у ст. 2 мати у підрядника робітників для перевантаження пошти, достатню кількість возів, коней, і т. інш., у ст. 12 — внести грошову запоруку $\frac{1}{10}$ договорної плати, і т. інш. Всі ці вимоги був у силі виконати тільки куркуль. Так само в уставі про поштові агентства передбачалося, що агент мусить дати приміщення для провадження поштових операцій та засоби для приставки пошти до найближчого поштового підприємства. Для мене та інших членів нашої контрреволюційної групи було очевидно, що ці вимоги для бідняка не підсилу і вони провадилися нами, щоб усунути бідняків від роботи в галузі зв'язку“.

А шкідницька організація в поширенні книжки на Україні. Біографію цих людей так само варто булоб навести. Це ті майже без винятку колишні петлюрівці, які ще за Петлюри працювали в Книгоспілці, а за наших часів захопили найважливіші посади в радянському книгопоширенні. Вони провадили роботу, де в чому аналогічну до методології шкідників Радкіна. Максимально поширювались книжки найбільше недоброякісні, книжки одверто шкідливі, навіть значна кількість емігрантських видань. І тоді ж у мінімальній кількості поширювали нашу літературу і, по-самперед, літературу, потрібну для масових політичних кампаній. Радянський апарат, радянське книгопоширення, а тим часом шовіністичне емігрантське барахло на першому місці, і література комуністична—на останньому. При чому ці шкідники мали і свою літературну політику. Ось що заявляє один з обвинувачених в цій справі — Гаврилов: „Виходячи з своїх націоналістичних переконань, я просував через жіоски контрагентства преси із нових художніх творів виключно твори „Пролітфронту“ (колишніх ваплітовців), а з творів вуспівців просував окремі назви і окремих авторів“.

Я мушу сказати, що визнання шкідника є таким документом, за який ми мусимо вітати наших молодняківців, наших вуспівців, всіх українських напостівців (оплески).

Викриття класового ворога на ідеологічному фронті, викриття таких форм його боротьби, як шкідництво—є ознакою поглиблення нашої роботи, ознакою стиглості, що зростає, наших кадрів, ознакою успішного наступу пролетарської культури в кожній нації. Поки ми були слабі або слабші—ми ще не могли досить в цьому розбиратися. Тепер же не тільки успішно вчимося, а й дечого навчилися. Поки ще не мали своїх кадрів, нас могли досить часто обдурювати та ошукувати. Тепер вже виховуються наші кадри—обдурювати важче. Ще напевно обдурюють, але обдурювати стає важче, скільки загострення класової боротьби в країні неминуче веде не тільки до викриття нами, а іноді навіть до самовикриття шкідницьких елементів.

Ми—Всесоюзне Об'єднання Асоціацій Пролетарських Письменників—маємо підставу пишатися тою боротьбою, яку провела наша організація в цілому у всі її складові частини проти контрреволюційних націоналістичних організацій, проти всіх і всіляких форм вияву буржуазної ідеології. Я вже згадував вище про боротьбу білоруської асоціації проти „Узвышша“ та „Полымя“, боротьбу „ВУСПП“ та „Молодняка“, проти групи Івченка, тобто групи так званих неоклясиків, боротьбу РАПП проти старого кінокерівництва,—число таких прикладів можна набагато збільшити.

При цьому, звичайно, не обходилися й ми без помилок—не

рідко навіть великих помилок, — коли, наприклад, критик Доленго в журналі „ВУСПП“ „Гарт“ виступив на захист згаданого нами роману Івченка, — помилок в роботі всіх наших організацій і всього ВОАПП в цілому. Можна навести низку прикладів, що свідчать про нашу недостатню класову пильність, про недостатнє розгортання наступу на супротивника, про невміння добити його. Але, не зважаючи на всі наші численні помилки та хиби, за останні два-три роки пролетарські письменники Радянського Союзу відбули школу громадського політичного навчання, і це одна з дуже важливих причин, які пояснюють те, що ми нині у всіх республіках Радянського Союзу можемо говорити про провідну роль організації ВОАПП в літературному житті. Радянську літературу нині скрізь уже ведуть і стоять на чолі її пролетарські письменники. Це окремий вияв успіхів пролетарської культурної революції в цілому. Цей окреме свідчення того, як розв'язується питання — хто кого. Це окремий приклад перемог соціалізму, і єдність ВОАПП у всіх боях останнього часу є вияв, свідок і приклад зростання інтернаціонального злиутування всіх пролетарських загонів національних літератур — і в масштабі всесоюзному, і різних національних літератур в межах тої чи іншої республіканської організації.

Три роки тому ми змінили структуру нашої організації: із Всесоюзної Асоціації Пролет. Письменників ми перетворилися на Всесоюзне Об'єднання Асоціацій Пролет. Письменників. Тоді були товариші, які говорили: „Ви відходите від структури єдиної організації, це спричиниться до послаблення інтернаціонального зв'язку пролетарської літератури, до зростання і зміцнення націоналістичних настроїв в окремих ланках ВОАПП. Минуло всього три роки, і ми можемо сказати, що нові організаційні форми нашого руху виправдали себе повнотою, що ми досягли за минулий період часу далеко більшого злиутування всіх загонів пролетарської літератури, злиутування не на словах, злиутування не формального, злиутування не парално-декларативного, а злиутування ділового, злиутування справді дружнього, злиутування справжнього зближення. Сьогодні ВОАПП не просто механічне об'єднання кількох загонів. Ні, сьогодні ВОАПП — єдина бойова і бойовнича організація робітничої класи на літературному фронті (оплески).

Я вважаю, товариші, за потрібне спеціально відзначити, що це зближення не семи республіканських організацій, але всіх національних літератур, в тому числі й літератур тих народів, які до Жовтня не мали навіть своєї письменности. Не мали рації ті товариші, що заперечували можливість, наприклад, розвитку польської пролетарської культури у нас, в Радянському Союзі, тоді, доки в Польщі не буде влади робітничої класи. Це непра-

вильна теорія. Не мали рації й ті товариші, що заперечували можливість зростання російської пролетарської культури на Україні, або, скажімо, латиської пролетарської культури в СРСР. Ні, національна політика нашої партії і відповідно до цього політика наших Воєнних організацій мусить забезпечувати можливість справжнього розвитку першої-ліпшої і кожної національної літератури на території Радянського Союзу. Треба при цьому порядком самокритики сказати одразу, що з роботою серед національних меншостей СРСР в РАПП'і справа стоїть далеко гірше, ніж в деяких інших союзних республіках. В цьому виявляється певна недоцінка з боку низки наших товаришів національного питання, недоцінка, що іноді, на практиці, межує з великодержавницьким шовінізмом.

Ми маємо тепер надзвичайне збільшення уваги до художньої літератури, зростання інтересу до неї, що відбиває посилення її громадського значення. Література справді є у нас сьогодні дуже й дуже великим знаряддям виховання мас. І сьогодні ми відчуваємо себе навіть трохи іменинниками, — і саме тому мені особливо хочеться зазначити величезну небезпеку записатися, дістати запаморочення від успіхів, — алжеж успіхи, що їх не можна заперечувати, тільки підкреслюють недостатність наших досягнень. Ми, товариші, перебуваємо на перших етапах нашої перебудови. І ті успіхи, що їх ми не можемо не констатувати, додатково підкреслюють відставання нашої літератури від завдань, що їх ставлять бурхливі темпи соціалістичного будівництва в країні.

А тимчасом є вже всі об'єктивні передумови для того, щоб в найкоротший строк досягнути творчої гегемонії пролетарської літератури. Питання боротьби з відставанням і досягнення гегемонії нерозривно зв'язані одне з одним. Ліквідація відставання мислиться нами не як ліквідація мистецтва та заміна його другорядною продукцією, що хутко виробляється, але хутко й псується. Подолання відставання для нас нерозривно зв'язане з боротьбою за таке мистецтво, що, за словами Леніна, було б кроком вперед у художньому розвитку людства. І ми знаємо, що, висуваючи гасло великого мистецтва більшовізму, ми билися за лінію партії, за лінію партії на проведення культурної революції, за лінію партії на критичне засвоєння всього культурного досвіду минулого, за лінію партії на створення нової культури та нового мистецтва робітничої класи.

Ми живемо в такий час, що йому рівного не було в історії людства. Завдання побудови соціалізму вимагає рішучого підвищення культурного рівня. І, справді, у нас на очах дедалі більше хутко, широко та глибоко йде зріст мільйонів та мільйонів, що будують соціалізм в нашій країні. Чи можемо ми

в такий час і за такої обстанови знижати вимоги до мистецтва? Чи можемо ми в такий час та за такої обстанови зменшувати ті завдання, що стоять перед нашими художниками? Ні, ми можемо й ми повинні щодня збільшувати вимоги, ставлячи перед літературними робітниками пролетаріату більші завдання, завдання, розміри яких визначає наш великий час.

Мені вже доводилося говорити, що гегемонію пролетарської літератури ми визначаємо аж ніяк не тільки відповідно до її творчого рівня проти творчого рівня літератури попутницької. Яка перевага — бути вищим за якогось Пільняка, цього мізерного спадкоємця буржуазної літератури. І навіть порівнянням не з Пільняком, а з кращими представниками попутництва ми не можемо обмежувати критерія гегемонії. Ми повинні перевищити кращі зразки всієї минулої літератури — і ми певні, що перевищимо їх не тільки тоді, коли вже умре класове суспільство, але тепер, в нашій великій та важкій боротьбі за соціалізм. Треба зрозуміти, що кадри наших письменників зростають тим швидше і тим краще, чим більше та серйозніше завдання ми будемо перед ними ставити.

Кажучи про те, щоб перевищити кращі зразки минулої літератури, ми в найменшій мірі не розуміли під цим копіювання класиків. Навпаки, мова мовиться про якісно нову літературу, мова йде про якісно нове мистецтво, мова йде про складову частину якісно нової культури. Наша класа володіє своїм критерієм художності, — те, що здавалось художнім одним, аж ніяк не обов'язково здається художнім нам. І вже нині, вивчаючи відгуки пролетарських читачів і аналізуючи їх інтереси, ми виявляємо швидке формування нового естетичного смаку, естетичного смаку пролетаріату. І з цього погляду боротьба за гегемонію і наше обговорення питань творчої методи є одною з форм класової боротьби на літературному фронті. Це не просто дискусія про техніку літературного писання і про те, якими прийомами відбити наш час. Ні, обмірковуючи питання художньої методи, ми у складній і специфічній формі боремося за якісно зразкове обличчя нашої класової літератури.

І загалом треба зрозуміти, що темпи наближення до творчої гегемонії є найважливіше питання нашої літературної політики. Ми повинні вміти вести за собою попутника не тільки тому, що ми правильно проводимо партійну лінію в художній літературі, що в наших творах відображаються гасла партії, що ми — більшовицька організація. Ми тоді по-справжньому вестимем за собою попутницьких письменників, коли дамо і даватимемо твори, що очевидно стоять на вищому художньому рівні, ніж твори основних попутницьких письменників. І саме тоді по-справжньому буде підкріплено і закріплено ту провідну літе-

ратурно-політичну роль пролетарської літератури, яка вже незаперечна й сьогодні.

Декому здається, що обслуговування поточних політичних кампаній, обслуговування дня, так мовити, б'є по боротьбі за художню якість. Це величезний забобон, що відбиває уяву про канони буржуазного мистецтва, як про специфіку мистецтва загалом. Наше мистецтво — і саме мистецтво якісно різне від мистецтва минулих років — зростає тоді, коли маса наших письменників включається в практику соціалістичного будівництва, коли маса наших письменників вчиться на обслуговуванні дня, коли це обслуговування дня розуміється не як творчість за календарними датами, не як вульгарне одописання, що проповідують літфронтівські теоретики, але як потреба бути на рівні величезної практики наших днів, але як вміння усвідомлювати цю практику, але як вміння розбиратися у величезному сплетенні та переплетенні, різних і суперечних тенденцій в нашій дійсності. Ми навчанням у практиці кляси, у практики кляси і для практики кляси можемо дати незмірно багато для теперішнього і суто літературного розвитку, для вірної постави питань художньої методи, для правильного визначення творчих шляхів пролетарської літератури.

Для того, щоб створити таке велике мистецтво більшовізму, вам треба ще більше посилити нашу роботу щодо створення нового типу письменника.

Не тільки обличчя нашого пролетарського письменника, але навіть обличчя попутницького письменника, загалом, вже набагато різко одмінне від типу старого письменника. Наш письменник уже рідко подібний до якогось кудлатого месії, дуже поширеного в минулому, до богемця та надіндивідуаліста. У нас уже очевидно виявилися риси нового типу письменника. Але ми ще далеко не закінчили вироблення письменника, що був би не якимось вільним стрілкою, але професійним революціонером, що володіє знаряддям художньої літератури. Слова Леніна про професійних революціонерів-більшовиків, про їх характер та про стиль їх діяльності, — мусять бути провідними і для нас, що повинні в галузі літератури боротися за тип письменника, письменника — професійного революціонера робітничої кляси.

Що для цього треба? Насамперед треба, щоб кожен наш письменник по — справжньому включився в практику сьогоднішньої боротьби, в практику культурної революції, в практику соціалістичного будівництва. Смішно і шкідливо було б пробувати точно регламентувати та заздалегідь визначити всі ті форми, в яких може й повинно відбуватися таке включення письменників у справжню практику.

Друга професія, наприклад, про що в низці республік точилися вже суперечка, безумовно, тільки корисна для дуже великої

кількості наших письменників, — але аж ніяк не обов'язкова. Даремно вважати, що, коли письменник не має другої професії, то, значить, він той самий тип вільного стрілка, проти якого ми мусимо боротися. Питання про другу професію не таке просте. І головне тут полягає в тому, щоби вміти підійти до кожного письменника зокрема, щоб ставити це питання не порядком встановлення абстрактних норм, але цілком конкретно.

Декому здається, що універсальною методою вклучення письменників в будівництво соціалізму є бригади. Давайте, мовляв, швидше розподілимо всіх письменників на бригади, давайте прискоримо темпи роботи цих бригад, давайте посилимо перекидання письменників з одного заводу на другий. Сьогодні на Балахні, завтра на Путиловському, позавтра — в Кузбасі, і т. д., і т. інш. В таких випадках нерідко не стільки допомагають роботі і самі вчаться, скільки галасують у газетах. У багатьох вся справа саме в цьому: побудуть на заводі днів зо три, потім днів із шість пишуть вірші, а потім тижнів зо три або шість галасують про це у всій пресі. Звичайно, багатьом бригади чимало допомогли і ще допоможуть надалі. Звичайно, відмовлятися від бригад немає рації, але треба розрізняти роботу в бригадах і роботу бригад від нальотів на підприємства, від великої метушні і малого часу на обмислення, усвідомлення та художнє використання зібраного матеріалу. І мені здається, що деякі письменники бригадним галасуванням приховують не тільки саморекляму, але й виявляють свою втечу від завдань боротьби за велике мистецтво, за літературу, справді гідну робітничої класи. Проте, повторюю — бригади, якщо їх правильно організовувати, можна використати для перебудови старого типу письменника.

Особливо багато характеристичного для нового типу письменника ми знаходимо у призованих до літератури робітників-ударників. Чимало товаришів ставлять питання про перспективи їхньої професіоналізації в літературі. В цій справі особливо шкідлива всіляка покванність. Ми будемо соціалізм, який усуне і вже починає усувати протилежність між розумовою та фізичною працею. З погляду історичного завтра питання про професіоналізацію виглядатиме зовсім інакше, ніж воно стоїть сьогодні. До того ж у нас буває так, що беруть доброго токаря по металю і, начебто в інтересах його письменницького зростання, квапляться знімати його з виробництва. Я певен, що здебільшого це робиться цілком даремно і неправильно. (голоси: вірно).

Призов робітників-ударників справді є історичною віхою, що починає новий етап розвитку пролетарської літератури. Але нема жадної рації говорити про значіння призову. Це було б даремною витратою часу. Далеко важливіше зупинитися на питанні про те, як засвоєно цей призов в наших літературних

організаціях, як нелагоджено нашу роботу з призовниками-ударниками. Я гадаю, що у нас ще є дуже багато галасування про значіння призову і не досить практичної діяльності для його закріплення, для його справді практичного використання, для висування з числа призваних тих, що найбільше дають і найбільше обіцяють. Хто, наприклад, з наших кращих письменників повсякденно працює з призваними ударниками? А без такої роботи ми, звичайно, не забезпечимо для них жадного зростання. Ви повинні створити таке становище, за якого покликані до літератури робітники-ударники було б справді забезпечені творчою допомогою з боку всіх наших кращих пролетарських письменників (оплески).

Я гадаю, товариші, що коли б ми трохи звільнилися від тої засідательської метушні, яка дуже часто панує в наших літературних організаціях — а ніде гріха діти, у нас люблять робити політику часом навіть більше, ніж в партійних організаціях, копіюючи їх зовсім не критично, — і коли б ми насамперед ліквідували метушню письменницьких кадрів по всіх засіданнях, то без сумніву ми звільнили б одразу і більше часу для роботи з ударниками. Наші організації повинні переглянути навантаження кожного виявленого пролетарського письменника і якщо хтось після такого перегляду його навантаження та точного визначення організацією кола його обов'язків перед нею не працюватиме з ударниками, то він викриє себе, як людину, органічно чужу принципам та основам нашого Воєнпівського руху. Нині ми маємо ніяк не нормальне становище, коли наші основні письменники просто таки витрачають багато часу на присутність та виступи на таких зборах, де вони не так уже потрібні. Подивіться на Фадеева, і на Панфьорова, і на Лібедінського, і на Кірпона, і на Іллеша, і на всіх інших, чи не було б правильніше розвантажити їх де в чому, щоб прикріпити до них одного двох ударників? (голос з місця: мало). Можна, звичайно, і двадцять прикріпити, але що з того вийде? Я вважаю, що краще прикріпити двох, а то й одного, щоб бути певним, що письменник передасть ударникові свій творчий досвід і допоможе йому в його літературному розвитку. Я гадаю, що ленінська вимога — краще менше, та краще, — і тут цілком є прийнятною та правильною. В цій справі, товариші, головна небезпека — це літературщина. У нас часто вчать робітників-ударників літератури не на основі боротьби за виконання промфінплану і, скажімо, не виходячи з їх досвіду, не піднімаючи їх культурно, але починаючи навчання в гуртках з того, що ось, мовляв, РАПД боровся в таких-то і таких-то, і ще з тими-то, і от ще з такими-от і такими, що переверзевщина дуже погана, і що Беспалов аж ніяк не кращий, і т. д. і т. інш (сміх). Порядком літературної самоосвіти все це зовсім не зайве, але погано, коли це йде коштом головного, коштом основного, по

суті справи не кличучи людей у літературу на практиці, але відштовхуючи їх від неї.

Естетський підхід може погубити призов ударників. Цікавий в цьому плані недавно виданий ІЗОГІЗ'ом альбом ударників. В альбомі вміщено багато фотографій, в тому числі і тих ударників, що деяких з них тепер призовано в літературу. І зазначається: це такий от ударник з такого заводу, а це інший ударник з іншого такого заводу. Кештує цей альбом, якщо не помиляюся, з крб. 50 коп. Очевидно, що до робітничих мас він не дійде, і гадаю, що не всі зфотографовані в ньому так само згодяться витратити такі гроші на це видання, що пасивно відображує, але нікого не організує і нікого нічого не навчає. Такі видання аж ніяк не свідцтво боротьби за ударництво, а приклад наскрізь естетського обігрування нечуваного зростання комуністичних форм праці. А тим часом мабуть в ІЗОГІЗ'і хтось думає, що вони виконали „соціальне замовлення“. Ударники? Будь ласка,— ось вам і альбом про ударників... (Кіршон з місця: не вистачає тільки літфронтівських віршів). Це правильно, варто тільки додати масові зразки поетичної продукції за літфронтівськими рецептами і вийде цілком гармонічний і закінчений твір, що не має нічого спільного ні з боротьбою за промфінплан, ні з утворенням великого мистецтва більшовізму.

Така альбомівщина має місце і в роботі з ударниками в галузі художньої літератури. Хіба ми не зустрічаємося тут з сюсюканням, з непристойними підлесливими балачками про те, що ось, мовляв, які ви, призовані ударники, гарні, які ви хороші, тільки про вас ми і мріяли, тільки за вас ми завжди й боролися, і т. д. і т. інш. — балачки, од яких призованим ударникам аж ніяк не легше.

Зрозуміло, що як на ділі — за чи проти призову робітників-ударників той чи інший товариш або та чи інша організація, — сьогодні не можна вже рішати тільки на підставі декларативних заяв на цю тему. Хто скаже сьогодні, що він проти призову? На словах усі за призов. Хто згодиться розписатись, що він опортуніст? На це погоджуються або з глупства, або в наслідок викриття на практиці. І у нас в галузі призову робітників-ударників опортуністична недоцінка цієї справи виявляється переважно не в формі заперечення потреби призову, а в характері, тоні та змісті роботи з призовниками. Саме на тому, як працюють з ударниками, що їм дають та що од них беруть, саме в цьому виявляється вміння по-більшовицькому використати призов, або опортуністично його заперечувати чи затушковувати.

Треба, звичайно, вводити робітників у всі питання нашого літературного життя, нашої літературної політики, наших творчих дискусій. Бо призов робітників-ударників повинен різко

посилити робітниче ядро в пролетарській літературі і на ділі створити провідну роль робітничого ядра у відношенні до всіх наших письменників.

Робітники-ударники повинні себе почувати в ВОАПП'і не випадковими гістями, а хазаями, і ми, відряджені партією на роботу в галузі літератури, повинні говорити з цими ударниками не мовою сюсюкання, а як з бойовими товаришами, що разом з ними у повній мірі відповідаємо за літературний фронт перед нашою партією, перед нашою класою. Не тільки ми, — ВОАПП — відповідаємо за те, як буде проведено призов ударників і як його реалізовано, але й ті нові шари робітничих ударників, що вже влилися в нашу організацію, повинні відчувати на собі відповідальність за перебіг класової боротьби в галузі літератури. Робітники-ударники повинні почувати на собі відповідальність за темпи перебудови нашої організації, за темпи подолання відставання пролетарської літератури, за темпи розгортання соціалістичного наступу в нашій галузі.

Зокрема й особливо я хочу відзначити можливу роль робітників-ударників у справі виховання й перевиховання того внутрішнього попутництва, що є й серед наших Воаппівських організацій. І тут особливо потрібний надзвичайно індивідуальний підхід до кожного письменника.

Ми повинні битися за те, щоб наш внутрішній попутник швидше робився справді пролетарським письменником. Для цього треба на ділі допомогати їх перебудові, і не будемо ми жадними керівниками пролетарського літературного руху, якщо ми не зможемо створити для цих письменників товариську атмосферу, що сприяла б їхній швидкій більшовізації та ідейно-художньому зростанню.

Щоправда, у нас є такі, що надмірно хотіли б розбавити ВОАПП такими письменниками, які ще не зробились письменниками пролетарськими. Я висловлюю тут мою особисту думку, але вважаю за потрібне зазначити, що тут деякі наші організації надто вільно підходять до визначення свого складу і до приймання нових членів. Щодо цього я прихильник обережності (оплески). Я, очевидно, поцілів тут в українські суперечності, бо мені плескала тут одна частина української делегації (сміх). Але я, товариші, зовсім не мав на думці розпалювати українські суперечності... (Микитенко з місця: 2-3 зайвих прийняли, і це точна довідка).

Для мене, товариші, основне не в тому, два чи три, або двадцять чи тридцять внутрішніх попутників у Воаппівській організації. Найголовніше полягає в тому, щоб було забезпечено розуміння, що ці письменники ще не пролетарські, щоб не було жадних недоговорок у стосунках з ними, щоб усе говори-

лось цілком одверто — і цим товаришам легше працюватиметься, і лінія всієї організації буде правильною.

Ми маємо внутрішніх попутників дуже різних. Є такі, що йдуть до нас, але ще до кінця не зробилися нашими. Є такі, що завагалися в сьогоденній обстанові, тоді, як ще вчора вони були цілком витриманими пролетарськими письменниками. Було б хлопчачим глупством геть відкидати цих людей. Це було б комчанство найвульгарнішого характеру. Це було б захоплення лінії найменшого опіру. Виключити легко, а як переробити. І порядком самокритики я вважаю за потрібне зазначити, що одним з найважливіших проривів у роботі Російської асоціації пролетарських письменників є наша недостатня увага до таких письменників, як, напр., т. т. Луговской, або Багрицький, яких ми приблизно рік тому прийняли до своїх лав, але не оточили потрібною увагою. Треба, товариші, на ділі берегти кожного письменника, знаходячи до нього особливий підхід і розмовляючи з ним особливими словами.

Що значить берегти письменника? Берегти — це значить принципіально критикувати. Дехто думає, що берегти — це значить, навпаки — терпимо ставитися до хиб і поводитися з письменником ліберальніше. Ми думаємо, що тільки там письменника по-справжньому бережуть, тільки там письменникові по-справжньому допомагають перебудуватися — а допомагати перебудуватися і значить берегти письменника — де на ділі забезпечують принципіальну критику його творчої продукції.

Саме з цим справа у нас особливо погана. Саме в галузі критики ми маємо в нашому русі мало не прорив. Навіть — якщо поки не говорити про якість роботи більшої частини наших критиків, — то зовсім не гаразд є вже й з тою кількістю творів, що їй дається оцінка в наших основних журналах. Більша частина книжок проходить зовсім без відгуку. В наслідок багато проходить повз нас. В наслідок ми багато що прогавили. Багато шкідливого пропускаємо і багато нового та цікавого не помічаємо.

Останнім часом з'явилося не тільки багато нових творів, а й багато нових імен, нових раніш невідомих письменників, в тому числі і письменників уже очевидно й надзвичайно значних. Візьміть, напр., в галузі пролетарської прози „Іюнь-Іюль“ Митрофанова, або „В поєсках героя“ Лаврухіна — як би ми не розходилися, як би ми не вважали за потрібне їх критикувати, але це безумовно твори видатні. А як відгукнулася на них наша критика? По суті справи, зовсім ніяк. А тим часом ми маємо далі таких робітничих поетів, що випередили цілу низку старих поетів-комсомольців. Це вірно (Голос з місця: правильно). Той, хто заперечує, той виявляє максимальне нерозуміння перебігу розвитку пролетарської літератури (оплески). Але в нас:

на жаль, є такі товариші, що дуже сердяться, коли їм це зазначають. Пригадайте інцидент між Троценко і Жаровим. Я не знаю, наскільки мала рацію тов. Троценко, але не маю сумніву в тому, що частушки Жарова в „Комсомольській Правді“ являють собою розгнuzданість і гидоту... (Жаров: а стаття Косарева що являє)? Тов. Косарева до цієї справи і в цьому зв'язку притягати нема чого. В його листі не було й не йде мова про те, що начебто в нас нема таких робітничих письменників, які вже доросли до певної висоти... (Жаров: а я говорив?) Я не маю під рукою цитат, ні твоїх виступів і я особливо не сумую з цього приводу. І даремно ти, тов. Жаров, ображаєшся, бо ти старий раппівець, старий напостовець і в організації хіба не з початку її існування, ти маєш усі дані для того, щоб піти в передових загонах пролетарської поезії, а не конкурувати з робітничими поетами, що висуваються (оплески).

Саме слабкість нашої критики багато в чому пояснює погану валагодженість обміну творчим досвідом кадрів пролетарських письменників. І навіть те, що ми вже робимо, ми недостатньо реалізуємо. Візьміть, наприклад, раппівські виробничі наради. Треба сказати одверто, що секретаріат РАПП виявив величезне недбальство і поставився з одвертою безвідповідальністю до справи видання стенограм усіх цих виробничих нарад — і театральної, і наризистської, і поетичної. Тим часом ці наради надзвичайно важливі не тільки з того погляду, що вони могли дати й справді дали багато цінного матеріалу, але вони важливі й принципіально, як приклад ламання старих звичок кустарницької письменницької роботи, як приклад колективного обміркування загальних для всіх письменників питань, як приклад шукання шляхів до нового стилю всієї письменницької дійсності. Не випадково саме на цих виробничих нарадах і говорилося так багато про хиби нашої критики. Нині вже зробилося навіть модним: хто тільки не лас критику? І тут треба розрізняти, не всяка критика нашої критики є марксистською критикою хиб пролетарської критики. Дуже часто за галасом про хиби критики криється незадоволення з ідейної гегемонії марксизму, дуже часто за галасом про ті чи інші, що навіть вірно зазначені, помилки критики, ховається не що інше, як боротьба проти більшовицької непримиренності, дуже часто фронда проти критики є не бажання піднести нашу марксистську критику на більшу височину, але атака з класово-ворожого табору.

Прислухайтесь і вдумайтесь у балачки тих, хто особливо критикує нашу критику з табору попутницьких письменників. Здебільшого це не вияв незадоволення частим невмінням розібратися в специфіці літератури або паганим естетичним смаком того чи іншого критика. На жаль, не в цьому для них суть

справи. Суть справи для них зводиться до бажання якось послабити ідеологічну вимогливість і зовсім усунути ті політичні критерії, якими часто-густо не вміла керуватися наша критика.

Ми ніяк не схильні якоюсь мірою применшувати хибі нашої критики і заперечувати її загалом і в цілому надзвичайно низький теоретичний рівень. Але ми — Всесоюзне Об'єднання Асоціацій Пролетарських Письменників — критикуємо марксистську критику не за її політичне настановлення та більшовицьку непримиренність: ці якості ми вітаємо. І наша критика йде, насамперед, по лінії вказівок на недостатню більшовицьку непримиренність і на недостатню політичну чіткість у більшій частині оцінок творів сучасних письменників.

Особливо треба поставити питання не тільки про критику, але й про літературознавство, про літературну теорію, скільки без збільшення уваги до теорії ми не поліпшимо марксистської критики.

Вказівка тов. Сталіна на відставання теорії від практики цілком стосується й до галузі літературознавства. Основним теоретичним завданням, що стоїть тут перед нами, є потреба критики Плеханова з погляду нового ленінського етапу в розвитку діалектичного матеріалізму, у який ми нині вступили. Значення плехановської спадщини для розвитку марксистського літературознавства надзвичайно велике. Але ми досі недосить критично ставилися до Плеханова. І це, звичайно, було одним з виявів впливу деборінщини на наші теоретичні кадри. Деборінщини, вплив якої все ж таки на ряді інших ділянок ідеологічного фронту був істотнішим і серйознішим, ніж на нас. Але факт лишається фактом. До Плеханова ми поставились недосить критично і по суті справи ще серйозно не почали ленінської критики його літературних праць.

Формулювання, що один раз було дано під час дискусії з Переверзевим в журналі „На літпосту“, формулювання за Плехановську ортодоксію, аж ніяк не можна виправдувати будь-якими посиланнями на те, що в дискусії з Переверзевим ми повинні були протиставити йому Плеханова і тому мали право висунути таке гасло. Ні. Це гасло й тоді вже було помилковим. Я вважаю за потрібне сказати про це з усією потрібною чіткістю і різкістю, бо ми всі вважаємо, що наша теоретична лінія була в основному правильною. Дехто заперечує це й зараз. Але ми, повторюю, вважаємо, що не тільки наша літературно-політична і творча, а й теоретична лінія були в основному правильні. Мало сказати, що, мовляв, наша лінія забезпечила піднесення пролетарської літератури на вищий ступінь свого розвитку, — нема чого ухилятися од відповіді на запитання. Не зважаючи на всі помилки, вже розкритиковані або ще не критиковані, теоретична лінія

РАПП і ВОАПП була в основному правильна. Цим, звичайно, не зменшуються наші помилки, але, навпаки, саме таке поставлення питання передбачає, що ми мусимо ставити до себе ще більші вимоги. Не досить відзначити помилки, треба вміти їх розкритикувати. Мало розкритикувати ці помилки, треба розібратися в тому, звідки вони ростуть, треба ліквідувати можливості дальшого їх виникання. Треба стежити за тим, чи не пов'язані ці помилки між собою, чи нема небезпеки створення цілої системи помилкових поглядів.

Багато нам допоможе робота щодо перегляду деборінщини, загалом, в галузі філософії, щодо впливу деборінщини, на нас, нашу роботу, на нашу галузь.

Більша частина приват-доцентів, що спеціалізуються на критиці наших помилок і обертають це на свою єдину професію, гадаючи, що цим самим вони матимуть або мають якесь відношення до літератури, працюють над цією критикою надзвичайно пласко, вульгарно і дуже часто навіть несумлінно. Це пояснюється тим, що їхня теоретична критика майже завжди є знаряддям або прихованням політиканської сварки. Тому вони помічають найменші помилки Єрмілова та Лібедінського, не звертаючи одночасно потрібної уваги на серйозні помилки інших товаришів з нашого воапшівського керівництва. От, напр., книжка Афіногенова „Творческий метод театра“. Тов. Афіногенов мій великий приятель, але треба одверто сказати, що наряді тез його книжки лежить 100% печатка впливу деборінщини. Коли б Афіногенов сам цього не зрозумів, коли б він не визнав своїх помилок, коли б не виступив із самокритикою, ми б його усунули від нас. Ми б сказали: „Ти — деборінець, нам з тобою не по дорозі“. Але ми вже досі до розуміння хоч би того, що усунути легко, а важче допомогти виправитись. Що усунути легко, а важче дати критику по суті, що усунути легко, а важче допомогти по-більшовицькому самокритикуватись. Наша лінія полягає в тому, щоб на основі повної принципіальної ясності і більшовицької непримиренності людей виправляти, допомагати виправлятися їм самим і кадри не розбавляти.

От, напр., на тов. Єрмілова чіпляють собак більш, ніж на будь-кого. Для цього є підстави. Він мав великі помилки. Але він уже написав самокритичну статтю, він написав її сумлінно, він свої помилки на обстоює, він себе не протиставляє чесній критиці. Єрмілов розумів, що йому треба, як і всім нам не тільки вчитися та вчитися, а де в чому і переучуватися. Проте, Єрмілов працює з нами не перший рік. Його перевірено нашим рухом не в одній дискусії з Літфронтом, а в ряді літературних дискусій, тих дискусій, в яких формувалася та оформлювалася лінія нашого руху. Коли б він — Єрмілов — поставив себе у

становище інтелігента, скривдженого критикою з боку пролетарської організації, звичайно, для нього не було б місця в керівництві РАПП. Але цього нема. І поки цього нема, тов. Єрмілов буде, як і раніше, членом нашого секретаріату.

Те саме можна сказати щодо Лібедінського. Не може бути жадного сумніву, що він мав багато помилок, що він зовсім недавно, скажемо, помилився, оцінюючи останні твори Д. Бедного. Але мені здається, що ряд своїх помилок Лібедінський в № 1 журналу „РАПП“, ще не всі помилки, але цілий ряд їх, критикує серйозніше і ґрунтовніше, ніж усі разом узяті приват-доценти, що галасували про його правий ухил. І коли б Лібедінський не взявся до такої самокритики, він, звичайно, не залишився б у керівництві нашого руху. Але Лібедінський сумлінно й по-більшовицькому працює над самокритикою. Це один із найцінніших пролетарських письменників, це один з найбільше перевірених керівних робітників пролетарського літературного руху.

Ми, товариші, знаємо, з яким трудом в кожній ідеологічній галузі, зокрема й особливо в нашій галузі, збираються кадри, з яким трудом створюється і росте в таких галузях партійне ядро, з яким трудом і з якими одсівами добираються в цих галузях люди, здатні провадити більшовицьку політику. І ми сміливо розгортаємо самокритику, — ще недосить розгорнули, але розгортаємо і розгортатимем, знаючи, що самокритика, — це в числі іншого — знаряддя великого спрацювання кадрів, великої селективності в роботі, великого зміцнення складеного ядра, але зовсім не те розбазарювання людей, до якого нас штовхають приват-доценти типу тих німецьких студентів, що про них часто говорить і повторює тов. Фадєєв.

Ці приват-доценти вже завдали багато шкоди нашому рухові. При всіх рисах подібності вони так само різні. Ось, напр., Татулов. Це приват-доцент клясичний, без домішки, 100% та ортодоксальний. Цікаво, що підчас дискусії з Літфронтом він говорив — це друкувалося в журналі „На рубежі востока“ — що, мовляв, треба ж, товариші, обережніше поводитися з бльоком, тобто з Літфронтом, аджеж там перебувають такі великі марксистки, як Беспалов, Гельфанд та Зонін (сміх). Приват-доцент приват-доцента бачить здалека. Цією заявою Татулов вичерпно схаактеризував як самого себе, так і відому переверзевську трійку.

Але приват-доценти бувають не тільки такі чепурні, як Татулов. Є приват-доценти розперезані. Таким надрозперезаним приват-доцентом є Рожков, що виступав тут вчора. Коли йому надали слова, я гукнув тов. Ставському, що це „остання хмара розвіяної бурі“. Це було звичайно величезним перебільшенням і щодо хмари, і щодо „бурі“. Зовсім ніяка це хмара, а суцільне „облако без штанов“ (сміх).